Спектроскопія електрохімічного імпедансу у дослідженні корозії

Д.х.н., доцент Першина К.Д.

Поняття імпедансу

- Impedance, від лат. impedio перешкоджаю.
- Це сумарний (повний) опір будь-якого фізичного тіла чи системи, через який перебігає електричний струм.
- Повний опір електричного ланцюга це опір усіх його елементів

А повний опір електрохімічної системи (ланцюга) – це опір, що складається із опору провідників (металевих електродів (електронна провідність) та електроліту(іонна провідність) та опору елементів, що виникають при перебігу реакцій на поверхні електроду (ПЕШ) та відповідають за фізичним сенсом опору ємностей та котушок індуктивності в електричному ланцюзі.

Різниця відгуку електричної системи при постійному та змінному струмі

Чому вимірювання імпедансу на змінному струмі зветься спектроскопією?

- Дослідження при зміні частотних характеристик збуджуючого джерела світла, радіації чи струму зветься спектроскопією
- Оптична спектроскопія базується на об'єднаному законі Бугера-Ламберта –Беру: I = I₀ exp(-єсd), D = єсd - оптична густина, I – монохроматичне світло с певною довжиною хвилі
- Рентгенівські дослідження на законі Вульфа-Брега: nl = 2dsinq, lдовжина рентгеновської хвилі, q – кут ковзання, d - міжплоскостна відстань кристалу
- Спектроскопія електрохімічного імпедансу на законі Ому для змінного струму: *i = lampsin(ωt + ψ), lamp –* сила початкового електричного струму, *ω* – кутова частота, *ψ (початкова фаза)* – значення кута від нуля (*ωt* = 0) до початку періоду
- В спектроскопії електрохімічного імпедансу використовується тільки змінний струм

Устаткування для вимірів імпедансу корозійних процесів

Рис.1. Схема вимірювальної комірки (двуполюсника)

Вимоги до вимірювань імпедансу

1. Область частот повинна бути широкою та охоплювати 6-7 порядків за частотою, тобто не менш ніж 10⁻² - 10⁵ Гц.

2. Усі електрохімічні процеси нелінійні, тому що швидкості елементарних стадій залежать від потенціалу, тому величина збудливоючої амплітуди напруги має бути досить малою, щоб система залишалася лінійною з добрим наближенням.

3. У загальному випадку величина амплітуди напруги від піку до піку не повинна перевищувати 10 мВ.

4. Вимірювальні контакти мають бути однакові, тобто вироблені з одного й того ж провідного матеріалу й мати однаковий розмір.

Зв'язок частоти з довжиною хвилі

Циклічна (колова) частота ω пов'язана з періодом і лінійною частотою співвідношеннями: **ω=2πT=2πv.**

Довжина хви́лі характеристика періодичної хвилі, що позначає найменшу відстань між точками простору, в яких хвиля має однакову фазу. Графічно хвиля зображується у вигляді синусоїди. Коливання в суцільному середовищі поширюються не миттєво, а з швидкістю, Певною яка (6.2)залежить від густини і пружних властивостей ЦЬОГО Поздовжні хвилі середовища тілах поширюються в твердих швидше, ніж поперечні

Властивості змінного

- Період Т час, за який проходить 1 повний цикл зміни струму в обидві сторони відносно нуля чи середнього значення. Частота f величина, що зворотня періоду та дорівнює кількості періодів за 1 секунду. Один період за секунду це один герц (1 Hz) f = 1/T
 Циклична частота ω кутова частота, що дорівнює кількості періодів за 2π секунд ω = 2πf = 2π/T. Використовується при разрахунках струму та напруги сінусоідальної форми. T = 2π = 360°
- Початкова фаза ψ значення кута від нуля (ωt = 0) до початку періоду. Вимірюється в радіанах або градусах. Початкова фаза може бути позитивною чи негативною (праворуч або ліворуч від нуля на графику). Миттєве значення значення напруги та струму, що вимірюється відносно нулю у бідь- яку обрану мить часу t. i = i(t); u = u(t). Послідовність всіх миттєвих значень є функцією зміни струму або напруги у часі : i = lampsin(ωt); u = Uampsin(ωt). З урахуванням початкової фази:
 - $i = I_{amp}sin(\omega t + \psi); \quad u = U_{amp}sin(\omega t + \psi)$
 - *lamp* и *Uamp* амплитудні початкового значення струму та напруги

Закон Ома для кола змінного струму

Схема двоконтактної ЕХК

Фазордіаграма для змінної напруги Фазор-діаграма розходження фазоров струму і напруги на фазовий кут θ Якщо до системи докласти змінну напругу, що змінюється по гармонійному закону і має малу амплітуду, то через систему йде струм синусоїдальної форми, який, як правило, випереджає напругу живлення по фазі.

Імпеданс (Z), як правило, визначають як загальний опір пристрою або схеми протікання змінного струму (AC) на заданій частоті і представляють у вигляді комплексного числа, що графічно зображується у векторної площині.

У ролі таких комплексних чисел часто виступають фазори (комплексні амплітуди), що характеризують амплітуду і фазу обурення монохроматичної або квазімонохроматіческой хвилі. Фазори застосовують для опису зв'язку між *E* і *I*, визначаючи амплітуди обертових векторів напруги і струму, розташованих в комплексних площинах

Обертовий вектор синусоїдального струму і напруги

Графічно синусоїдальні величини зображуються у вигляді обертового вектора. Передбачається обертання проти годинникової стрілки з частотою обертання ω. Величина вектора в заданому масштабі представляє амплітуду сигналу. Проекція на вертикальну вісь являє собою миттєве значення величини.

Сукупність векторів, які зображують синусоїдальні величини (струм, напруга) однієї і тієї ж частоти називають векторною діаграмою.

напруги

$$\begin{cases} \dot{I} = Ie^{j\phi_i} \\ \dot{U} = Ue^{j\phi_i} \end{cases} \Longrightarrow \underline{z} = \frac{\dot{U}}{\dot{I}} = \frac{U}{I}e^{j(\phi_u - \phi_i)} = ze^{\pm j\phi} = z\cos\phi \pm jz\sin\phi = r \pm jx.$$

Комплексний опір ділянки кола являє собою комплексне число, дійсна частина якого відповідає величині активного опору, а коефіцієнт при уявній частині - реактивному опору.

Універсальність методу СЕІ

- Провідники
- Напівпровідники
- Діелектрики

Всі вони відрізняються значенням опору в певному частотному діапазоні.

Сучасні прилади дозволяють вимірювати опори від 1-3 Ω до 10 МΩ в діапазоні частот від 10-2 до 10 8 Гц

Типи спектрів імпедансу

Залежність активного опору Z' від реактивного Z'' (координати Найквіста). Використовується для структурного моделювання. Частотна залежність модуля імпедансу та зсуву фазового кута (координати Боде); використовуються для моделювання в частотній області.

Зв'язок области зсуву фазового кута (ф) з елементами еквивалентних схем імпедансу та їх розташуванням на спектре

Область зсуву, ф	Імпеданс	Область координат спектру	Елемент цепи	Вид опору
φ= π/2	<u>Z</u> =jωL=jX _L	+ ^j	_ L _	індуктивний
0 <φ<π/2	<u>Z</u> =R+jX _L		$\begin{bmatrix} R \\ L \end{bmatrix} \Leftrightarrow \blacksquare R' \end{bmatrix} L'$	Резистивно- індуктивний
φ=0	<u>Z</u> =R			Резистивний
0 >φ> -φ π/2	<u>Z</u> =RjXc			Резистивно- емносний
φ=φ -π/2	<u>Z</u> =kφ (jøbC) =-kφjX _C	0	- ⊪ ^{<i>C</i>}	Емносний

Що таке еквивалентні електрохімічні ланцюги?

• Еквівалентні електрохімічні схеми — це графічне зображення існуючих будь-яких елементів електричного ланцюга.

 У першому наближенні будь-яка еквівалентна схема і її перетворення не припускають наявності вузлів струму. Розглядаються тільки два види з'єднання елементів: послідовне і паралельне

Основне завдання еквівалентних електричних ланцюгів

Перетворити реальний електричний ланцюг у більш просту форму для спрощення розрахунків:

струмових та напругових

навантажень,

Електричних втрат за рахунок зміни Q- добротності ланцюгу за рахунок розсіювання енергії, включно теплову

Евивалентний електричний ланцюг з послідовними елементами

Евивалентний електричний ланцюг з паралельними елементами

Rodahl, M., Höök, F., Krozer, A., Brzezinski, P., & Kasemo, B. (1995). Quartz crystal microbalance setup for frequency and Q-factor measurements in gaseous and liquid environments. *Review of Scientific Instruments*, *66*(7), 3924-3930.

Фізичні процеси та елементи еквивалентних електричних ланцюгів

Транспорт заряду – опори Re – перенесення електронів Rp – перенесення іонів Ємність подвійного електричного шару - Cdl Діелектричні поверхневі шари (органічні покриття та оксиди) Ємність, С Адсорбційна псевдоємність, Сw та опір, R Перенесення речовини за участтю псевдоємності

(Cw) та псевдоопору,(Rw)

Індуктивність L

Запропоновані еквівалентні електричні схеми для інтерфейсу сталь/бетон на основі (А) загального аналізу та (В) аналізу окремих діаграм Найквісту (спрощена схема)

Основні елементи фізичної електричної схеми заміщення

Які додаткові елементи мають електрохімічні еквівалентні схеми в спектрах імпедансу?

CPE1

Цей елемент W був введений Варбургом для представлення імпедансу ідеальної лінійної напівнескінченної дифузії, яка підкоряється закону Фіка в часовій області : $\partial C / \partial t = D(\partial^2 C / \partial x^2)$

$$Z' = \frac{R}{1 + (Rc\,\omega)^2} \, \bowtie \, Z'' = \frac{Rc\,\omega}{1 + (Rc\,\omega)^2}$$

Елемент постійної фази (CPE) ε узагальненим універсальним інструментом для імпедансного моделювання великого класу електрохімічних систем. У найзагальнішому сенсі поведінку елемента СРЕ можна проявом властивостей фрактальності вважати В частотному просторі $Z_{CPE} = A^{-1} (j\varphi)^{-n}$

Можливості використання змінного струму для якісного оцінювання утворення нових фаз на поверхні електродів та в електрохімічної системи

- Вимірювання опору при якому відбувається зміна періоду, циклічної частоти та початкових значень фаз призводить до зміни миттєвих значень опору, свідчить про наявність нових фаз відносно тестової(початкової) електрохімічної системи.
- Це можна фіксувати зміною еквивалентних електрохімічних ланцюгів

 Еквівалентні схеми, що описують спектр електрохімічного імпедансу для осадження покриттів CoW на кобальтову підкладку при pH = 6,7: (а) для потенціалів, більш позитивних, ніж –0,74 В, (б) для потенціалів, більш негативних, ніж –0,74 В, і (в) і (d) для потенціалу -0,78 В. (е) і (f) Еквівалентні схеми, що описують спектр електрохімічного імпедансу для систем осадження покриттів Co і CoW на кобальтовій підкладці при pH = 8.

Види корозії та корозійного руйнування як утворення нових фаз на поверхні

Транскристалітна

a) паралельні RC елементи ланцюга №2 послідовно (продукти оксидів), b) паралельні RC елементи ланцюга №3, за якими йде R послідовно (фарбове покриття) та c) паралельні RC елементи ланцюга №4 поспіловно (механізм корозії). Ro = 276 Q. R1 = 3.3 кОм. C1 = 1 мкФ. R2 = 1 кОм. C1 = 10 мкФ.

Моделювання даних СЕІ вимірювань

a) паралельні RC елементи ланцюга №5 паралельно з індуктивністю L (механізм адсорбції) і b) паралельні RC елементи ланцюга №6 послідовно з опором Варбурга W (контроль дифузії).

Ro = 276 Ω, R1 = 3,3 κOм, C1 = 1 мкΦ, Wo = 0,001 S-sec0,5.

Поправки Крамерса-Кронінга (ККТ)

електрична еквивалента схема №1 з СРЕ елементом для підгонки даних імпедансу, що відповідають корозії сталі трубопроводу, зануреної в HCl 1 M. Rs = 1,58 Омсм2, Спеш = 53,04 мкФ/см2, Rct = 24,71 Ом-см2.

Перевірку параметрів, отриманих за аналогічною моделлю ЕЕС, можна оцінити за допомогою перетворень Крамерса-Кронінга (ККТ), це робиться для того, щоб оцінити та зрозуміти механізми, які відбуваються в інтерфейсі системи. ККТ – це математичні співвідношення між реальною та уявною частинами імпедансу, яким мають відповідати дійсні дані імпедансу. Таким чином, якщо уявний опір Z'́відомий для всіх частот, можна обчислити реальний опір Z'́на всіх частотах.

Моделювання спектрів імпедансу з використанням діаграм Боде

Порівняння експериментальних спектрів електрохімічного імпедансу CoW при pH 6,7 і результатів моделювання в координатах Найквіста і Боде до еквівалентної схеми (слайд 12) Експериментальні діаграми Найквіста для потенціалів: (а) –0,60, (б) – 0,78, (г) – 0,86 В; (с) Діаграма Боде для випадку (b)

Порівняння експериментальних спектрів^{equency, н} електрохімічного імпедансу Со при рН 8 і результатів підгонки в координатах Найквіста і Боде з еквівалентною схемою (а) Діаграма Найквіста для –0,6 В; (б) експериментальні діаграми Найквіста для досліджуваних потенціалів; (с) і (d) діаграми Боде для –0,6 і –0,8 В.

Ціль моделювання спектрів електрохімічного імпедансу

Описати весь електрохімічний процес і його стадії Існує два способи:

1- на основі теоретичного розгляду процесів і створення фізико-хімічної (феноменологічної) моделі,

2- шляхом побудови еквівалентної електричної схеми з найпростіших елементів, насамперед опорів (резисторів) і конденсаторів, які поводяться як найпростіші електрохімічні елементи.Щоб оцінити параметри та отримати інформацію про процеси транспорту носіїв заряду або поляризації електродів, необхідно провести порівняння цих моделей.Основною метою дослідження імпедансу електрохімічних рідких і твердих систем є отримання інформації про електродні процеси, тобто процеси, що відбуваються на межі електрод/електроліт.

Базова залежность яка дозволяє робити прямі вимірювання у частотній області (діаграми Боде) для оцінювання кінетичних показників

корозії

Кореляція між ємністю та характерною частотою кожного явища, яке спостерігає CEI

Ribeiro, D. V., & Abrantes, J. C. C. (2016). Application of electrochemical impedance spectroscopy (EIS) to monitor the corrosion of reinforced concrete: A new approach. *Construction and Building Materials*, *111*, 98-104.

Чому ємність?

А - площа обкладок, d - відстань між ними, ε_0 - діелектрична проникність вакууму, рівна 8.85•10⁻¹⁴ Ф/см, ε - відносна діелектрична проникність середовища, що заповнює простір між обкладками

$$\mathbf{C} = \varepsilon_0 \mathbf{\mathcal{E}} A d^{-1}$$

Відношення заряду провідника до його потенціалу є постійною величиною, яку називають електроємністю, або просто ємністю провідника: де С – ємність. Чисельно електроємність провідника дорівнює заряду, якого треба надати провіднику, щоб його потенціал зріс на 1 вольт. Електроємність провідника залежить від його геометричних параметрів, його розмірів, форми і **діелектричної проникності середовища**

Діаграми Боде

Уявна вісь

кута

Частотна залежність модулю імпедансу і зсуву фазового

частини (*X*).

Зміна зсуву фазового кута та модулю імпедансу при утворенні нових фаз при корозії

Встановлення корозійних властивостей гальванічних покриттів за CEI

a)

b)

C)

Ved, M. V., Sakhnenko, N. D., Karakurkchi, A. V., Pershina, K. D., & Yermolenko, I. Y. (2019). Corrosion properties of galvanic Fe–Mo (W), Fe–Mo–W coatings. Типові спектри імпедансу, що показують вплив амплітуди сигналу в; а) ЕЕС модель №1 (Ro = 276 Ω, R1 = 3,3 kΩ, C1 = 1 мкФ) і b) нержавіюча сталь, занурена в HCl 1 M.

Діаграми Боде корозії сталевої пластини в різних водних розчинах: дистильована вода, NaCl при 0,5 N, HCl при 1 M і H2SO4 при 1 M.

Особливості ємносних показників при наявності полікристалічних фаз та діелектриків

У полікристалічних матеріалах загальний активний опір зразка: $\sum R = R_{vol} + \sum R_{grane}$ сума об'ємного опору зерен R_{of} та підсумкового опору границь зерен ΣR_{r_3} . Впливає на зміну діелектричної проникності наступним чином: $\varepsilon = \frac{C_{geom}}{C_{gran}}$

Фіксується на спектрах імпедансу зсувом фазового кута $\theta = \tan^{-1} \left(\frac{X_{C}}{R} \right)$ Призводить до підвищення дисперсії ємності

 $C(\boldsymbol{\omega}) = 1/[\boldsymbol{Z}_{\boldsymbol{\omega}} - \boldsymbol{Z}_{\boldsymbol{\omega} \to \infty}] \boldsymbol{i} \boldsymbol{\omega}$

Відповідь фазового кута EIS, отримана для металевих контейнерів для напоїв за різних умов поверхні після занурення в 0,5 M NaCl, як функція амплітуди сигналу змінного струму. а) однорідне полімерне покриття, b) подряпини на покритті, c) полірована поверхня без покриття.

Hernández, H. H., Reynoso, A. R., González,
J. T., Morán, C. G., Hernández, J. M., Ruiz, A.
M., ... & Cruz, R. O. (2020). Electrochemical impedance spectroscopy (EIS): A review study of basic aspects of the corrosion mechanism applied to steels. *Electrochemical Impedance Spectroscopy*, 137-144.

Фізичний сенс дісперсії ємності

еквівалентна електрична схема та (b) схематична ілюстрація структури пор, розглянута в моделі Лю, (c) чисельною моделю Лю, (d) еквівалентна електрична схема Pajkossy et al.

Дисперсія ємності (С_ω)— це внесок зовнішньої плоскості шару нової фази (C flat), наприклад, кінець пор, що стикається з зовнишнім середовищем, до загального повного опору зразка.

$$Z = R_0 + \frac{1}{j\omega C_{flat} + 1/Z_p}$$

Huang J., Gao Y., Luo J., Wang S., Li C., Chen S., & Zhang J. Editors' choice–review–impedance response of porous electrodes: theoretical framework, physical models and applications. Journal of the Electrochemical Society. 2020. 167(16): 166503.

Висновки з математичних та феноменологічних моделей імпедансу з урахуванням елементів ємності

- 1. Прямі виміри фазового кута та частоти його зсуву дозволяють оцінювати кінетичні параметри утворення нових фаз на поверхні під впливом середовища.
- Різна природа утворення ємності (Ємність подвійного електричного шару (Cdl), ємність діелектричних поверхневих шарів (орагнічни покриття та оксиди) (C), адсорбційна псевдоємність (Cw), ємність як геометричний показник є факторами, які підсилюють дисперсію ємності в певному діапазоні частот.
- Формування на поверхні полікристалічних фаз змінює діелектричну прониклість середовища та призводить до зміни електростатичної ємності, що призводить до зміни параметрів напівкола в діаграмах Найквісту.
- 4. Формування поруватої структури на поверхні збільшує дисперсію ємності за рахунок внеска зовнішньої плоскості шару нової фази (C flat), що стикається з зовнішнім середовищем (змінює частотний діапазон |*Z*| та зсуву фазового кута).
- Використання моделей складних поверхневих структур є основою створення візуалізації значень ємності та дисперсії ємності в різному частотному діапазоні для отримання наочної картини змін, що відбуваються у зразку

Контроль руйнування поверхні з використанням методу СЕІ

SEM image № 1

SEM image № 2

EIS image №1

EIS image ^{F,Hz} № 2

SEM image Nº 4

Хімічний склад поверхні зразків, мас. %

№ зразка	Zn	Mn	С	Zn:Mn
1	$45.29\pm\!\!0.01$	$21.32\pm\!0.03$	$33.39\pm\!\!0.01$	2:1
2	$26.66\pm\!0.01$	$42.96\pm\!0.03$	$30.37\pm\!\!0.01$	1:2
3	17.46 ± 0.01	$46.92\pm\!\!0.03$	$35.62\pm\!\!0.01$	1:3
4	60.76 ±0.01	$16.40\pm\!\!0.03$	22.84 ± 0.03	4:1

Мікрофотографії поверхонь зразків (СЕМ зображення) та інтегральні діаграми зміни ємності на їх поверхні (СЕІ зображення)

Розподіл ємності на поверхні зруйнованих зразків

Зміни розподілу ємності в суміші Fe / Fe₃O₄ при контакті з електролітом і киснем повітря

та дисперсії смності в діапазоні та дисперсії смності в діапазон частот 103-1071 Ги для композитинах частот 105 Ги для композитино електродів. Нумерація згідно таблиці слектродів. Нумерація згідно таблиц

Таблиця 1. Значення коефіцієнтів Зеєбеку з урахуванням екзотермічних ефектів суміші Fe / Fe₃O₄ при контакті з електролітом і киснем повітря

Maca	[NaOH],	Умови	НРЛ, В	Δ Τ, Κ	S, мВ/К
Fe, мг	М/л	експерименту			
0,1481	19	- O ₂	0,04±0,01	18,6	3,9±0,5
0,1406	19	- O ₂	0,03±0,01	6,2	1,5±0,5
0,1518	19	$+ O_2$	0,08±0,01	20,6	4,8±0,5
0,1441	19	$+ O_2$	0,03±0,01	20,6	2,1±0,5

Рис. 2. Модельний еквівалентний електричний ланцюг системи Fe / Fe₃O₄ : R1 - опір електроліту, C1 - ємність ПЕШ, R3 - опір поверхневих структур електроду, СРЕ2 елемент постійної фази, пов'язаний з дисперсією ємності